

jednotliví podnikatelé nebo skupiny jich dosáhli faktického monopolu, jehož pak využívali k vykořisťování odběratelstva.

e) V sociálním ohledu liberální řád živnostenský dopustil hluboký úpadek i tíseň dělnictva po stránce hospodářské, fyzické, rozumové i mravní, jehož příčinami bylo prodlužování denní doby pracovní, přílišné zaměstnávání žen a dětí, snižování mzdy a zkracování její srážkami (pokutami) a truckem, aniž při tom jakkoliv postaráno o pojišťování dělnictva v nemoci nebo úrazu, tím méně arci pro stáří a invaliditu.

§ 21. Odvrat od živnostenské svobody v Rakousku.

I. Hnutí řemeslnické i dělnické, obnovou ústavy v r. 1867 znovu rozmohlé, a neblahé účinky obrovské hospodářské krise z r. 1873 způsobily, že se změnou poměrů v parlamentě i v celé vnitřní politice a ve stejnou téměř dobu s odvrátem od liberálního směru v politice tržební a železniční nastaly také v oboru politiky živnostenské od let 1880 četné reformy, které znamenaly vždy hlubší zásahy v svobodu živnostenskou.

První novelou živnostenskou (někdy t. zv. řemeslnickou) z 15. března 1883 č. 39 ř. z. byl živn. řád z r. 1859 odstraněn a novými předpisy nahrazen v hlavě I.—IV. o nastoupení a provozování živnosti a v hlavě VII. o společenstvech i zavedena dvojí hlavní změna v platné dosud úpravě poměrů živnostenských:

1. Nové trojí rozdělení živností na

a) svobodné, jež smí provozovati každý na pouhou opověď, není-li ze zvláštních důvodů vyloučen,

b) řemeslnické, při kterých musí opovídatel podati t. zv. průkaz z působivosti vysvědčením o určité době učednické a pomocnické v téže živnosti nebo v analogickém podniku továrním nebo vysvědčením o úspěšné návštěvě odborných učilišť, a

c) koncesní, v zákoně vypočtené, které se smějí z veřejných ohledů samostatně provozovati teprv po zvláštním povolení (koncesi).

Určiti, které živnosti jsou řemeslnické, bylo zůstaveno až do zákonodárného zjištění vládě, jíž dány jen direktivy, že mají býti řemeslnickými ty živnosti, při kterých jde o zručnosti, vyžadující výcvik v živnosti vyučením a delším zaměstnáním, a že vyňaty jsou od zařazení mezi živnosti řemeslné živnosti tržební

a podniky provozované továrnicky, a t. zv. průmysl domácký vůbec vyloučen ze vřazení mezi živnosti.

2. Novela z r. 1883 provedla dále reorganizaci živnostenských společenstev jakožto veřejnoprávních korporací živnostníků (výrobců i obchodníků) samostatných (jakožto členů) i nesamostatných (jakožto příslušníků společenstva) ku sledování účelů jim v zákoně přikázaných nebo doporučených, z jichž vázanosti však nyní vyloučeny podniky tovární.

Druhou novelou (někdy t. zv. dělnickou) z 8. března 1885 č. 22. ř. z. zrušena byla VI. hlava živn. řádu z r. 1859 o pomocném personálu živnostenském a zavedena zákonná ochrana dělnická měrou, tehdejší sociálně politické zákonodárství jiných států evropské pevniny silně předstihující, když byli — jakýmsi logickým poklesem — již zákonem ze 17. června 1883 ř. z. č. 117 zavedeni živnostensští inspektoři.

II. Remeslnická novela z r. 1883 však nesplnila očekávání v ní kladená; zejm. proti průkazu způsobilosti bylo namítáno, že se jím prokazuje toliko určité zaměstnání (Verwendungsnachweis) nehledíc k tomu, zdali bylo odborného výcviku skutečně dosaženo. K naléhání řemeslnictva, za nímž později následovalo s podobnými snahami i drobné a střední obchodnictvo, vydána postupně řada dalších novel živnostenských, nastoupení a provozování živností vždy více obmezujících, a sice zejm. novelou z r. 1897 znovu reformována společenstva živnostenská a učednictví, novelou z r. 1902 obmezeno vyhledávání zakázek obchodním cestováním a prodej denních potřeb dříve od domu, konečně zákonem z 5. února 1907 ř. z. č. 26. vydána s působností od 16. srpna 1907 obsahlá novela, dotýkající se skoro všech kapitol dosud platného řádu živnostenského (kromě předpisů o provozovnách živnostenských a o pomocném personálu živn.), vyhláškou min. obchodu ze 16. srpna 1907 ř. z. č. 199 publikován pak úplný text živn. řádu, jak plyne ze změn a doplňků všemi pozdějšími novelami na živn. řádě z r. 1859 předsevzatých.

Nejčelnější změny novelou z r. 1907 zavedené jsou:

1. živnosti řemeslnické jsou nyní vypočteny v samém zákoně (54 skupiny);

2. průkazy způsobilosti řemeslnické zosířeny požadavkem tovaryšského listu, který se vydá jen po 2—4leté učební době a po úspěšně složené zkoušce tovaryšské (u řemesel nyní

tedy obligatorní), a požadavkem nejméně tříletého zaměstnání pomocnického (dosud 2 léta);

3. průkaz způsobilosti nejméně 5letým zaměstnáním (t. j. vyučením a nejméně 2letou dobou služební) předepsán i pro některé živnosti obchodní (t. zv. obchody smíšené, kolonální, materiální a specerejní);

4. vláda může zavést průkaz způsobilosti i pro určité kategorie živností hostinských vůbec nebo pro jednotlivá místa či území;

5. konečně může vláda společenstvům, která s úspěchem pečují o vzdělávání živn. dorostu, udělit právo ke konání mistrovských zkoušek, které opravňují k titulu »zkoušeného mistra« dotyčné živnosti, a po pěti letech od působnosti tohoto zákona může na složení zkoušky mistrovské býti vázáno i právo držeti učně;

6. živnostníci smějí nyní sami v dobrém stavu udržovati svá dílenská zařízení, stroje, nástroje a j. pomůcky závodní a vyráběti si pro potřebu vlastního podniku sami obaly, kartony a j. pomůcky obchodnímu rozprodeji jejich výrobků sloužící (liberální koncese velkovýrobě);

7. učetnická smlouva se musí nyní uzavřít písemně, stanovy společenstevní nebo vláda může určit poměr učňů k počtu pomocníků;

8. společenstevní organizace zdokonalena odborněním společenstev, rozšířením práva úkolů společenstevních a přesnějším vybudováním společenstevních svazů; četná rozhodnutí a nařízení živnostenských úřadů jsou vázána na předchozí výsledky společenstev, jimž oříznáno i právo rekursní, v dohodě s pomocnickou hromadou mohou stanoviti i jednotlivé některé podmínky smlouvy pracovní. Svazy společenstevní jsou jen dobrovolné (teritoriální — okresní, komorní, zemské — nebo odborné), svazy okresní mohou však býti prohlášeny za povinné, zahrnují-li dvě třetiny všech společenstev nebo všechna řemeslnická společenstva v okrese.

9. Nejvyšší instancí v živnostenských záležitostech prohlášeno ministerstvo obchodu (na místo ministerstva vnitra).

III. Také v sousedním Německu vypuklo po létech opětně v řemeslnictvu hnutí proti svobodě živnostenské. Již od let 1860. mluveno na sjezdech o »moru a podvodu živnostenskospohodnických

poměrů« a po zavedení liberálního živn. řádu z r. 1869 zakládány řemeslnické svazy a bundy teritoriální i celoříšské a r. 1904 vzniklo «středostavovské sdružení» celé Německo obepínající. Dlouholetému úsilí podařilo se v novele k živn. řádu z 30. května 1908 prosaditi «malý průkaz z působivosti», t. j. oprávnění k výcviku učňů přísluší v řemeslnických závodech pouze oněm, kdož dokončili 24. rok věku a složili zkoušku mistrovskou a kdož mají pak právo na mistrovský titul dotyčné živnosti. K mistrovské zkoušce jsou pak připouštěni pouze ti, kdož složili zkoušku tovaryšskou a byli alespoň tři léta činní v živnosti, pro niž chtějí se podrobiti zkoušce mistrovské. Obnoven tím asi zákonný stav roku 1849.

§ 22. Zásadní směry živnostenské politiky a ochranná politika živnostenská.

I. Politika živnostenská, pokud je cílem jejím zachování samostatného středního stavu živnostnického, může se bráti zásadně dvojm směrem:

a) o b m e z e n í m ž i v n o s t e n s k é s v o b o d y v rozhodných jejích bodech na ochranu a posilu řemeslnictva v jeho postavení naproti kapitalismu (dle Sombarlova označení o c h r a n n á p o l i t i k a ž i v n o s t e n s k á);

b) s ponecháním zásadní živnostenské svobody p o s i l i v n í m p o d p o r o v á n í m drobné výroby průmyslové správou veřejnou, jako péče o povznesení výroby (školství a učednictví, odborné kursy a kočovné vyučování, výstavy a musea nových pomůcek výrobních, organisace úvěru) nebo odhytu (tržnice, výstavky a sklady vzorků a výrobků, zřetele při veřejných dodávkách, opatření tarifně a tržebně-politická, Sombarlova »Gewerbepflege«, u nás podporování, z v e l e b o v á n í ž i v n o s t í).

Politika průmyslová může se bráti směrem ochranným i podpůrným současně. Kdežto však podpůrná (zvelebovací) opatření veřejné správy účinkují jen velmi znenáhla, jen u jakési aristokracie živnostnictva co do inteligence a přičinlivosti a namnoze vůbec jen k dorostu (školy) se obracejí, slibuje si živnostnictvo od zákonných opatření ochranných prospěch ihned a pro sebe jako celek bez individuálních rozdílů i bez zvláštního vlastního přičinění.

Správná státní politika průmyslová může požadavku po ochraně určité historické formy výrobní dočasných jejích příslušníků proti převaze nových, dokonalejších forem výrobních uvnitř téhož výrobního